

Werkblad Beschermjassen 1: Leren werken met het genogram

bij leeractiviteit 7.7

Inleiding

In paragraaf 7.7 wordt beschreven dat een genogram een grafische weergave is van het familiale netwerk van een persoon. Belangrijke gebeurtenissen worden met behulp van standaardsymbolen overzichtelijk op een A4'tje of op een flap-overvel weergegeven. Een genogram geeft schematisch weer hoe een familie over meerdere generaties in elkaar zit. Naast de feitelijke stamboomgegevens bevat het informatie over faseovergangen zoals geboorte, ziekte, huwelijk, scheiding, migratie, sterfte. Via de toelichting op de weergave van het genogram kan er informatie naar boven komen over interactiepatronen, gezagsdragers, personen die buitengesloten zijn, dominante opvattingen, besluitvormingspatronen binnen de familie, religies, et cetera. Het genogram is een krachtig middel om binnen een veilige ruimte levensverhalen boven tafel te krijgen en een dialoog aan te gaan over de vraag hoe familiale invloeden en bepaalde levensfaseovergangen van invloed zijn op de vraagstukken waar je op dat moment mee worstelt.

Het belang voor jezelf als hulpverlener

Voor een hulpverlener is het tekenen van het eigen genogram een goed middel om de eigen culturele bagage (waarden, normen, gewoontes, kwaliteiten en conflictstof) zichtbaar te krijgen, om zodoende je eigen verhaal te gebruiken bij het verhaal van de cliënt. Via je eigen verhalen kun je de cliënt uitnodigen om zijn verhaal te vertellen. Door je eigen ervaring met het maken van het genogram kun je beter inschatten wat het werken met een genogram emotioneel kan betekenen en wat het praktisch op kan leveren. Daarnaast kan het maken van een eigen genogram je helpen om bij de context van de cliënt te kunnen blijven, door datgene waardoor je zelf te veel geraakt wordt, even te parkeren.

Richtlijnen voor het tekenen en bespreken van je genogram met een medestudent

In het volgende voorbeeld lichten we de belangrijkste aanduidingen toe.

Mannen worden aangeduid met vierkantjes; vrouwen met rondjes. De hoofdpersoon krijgt twee rondjes of vierkantjes. Een verbindende rechte horizontale lijn duidt op een huwelijksrelatie. Een dwarsstreep op deze lijn duidt op echtscheiding. Een getal in een hokje of rondje duidt op de leeftijd; ernaast staat het geboortjaar. Een kruisje door een rondje of vierkantje duidt op overlijden. Het jaar van overlijden staat rechts naast een kruisje. Interactiepatronen kunnen weergegeven worden door al dan niet onderbroken lijnen. Er zijn verschillende symbolen voor afstandelijke, conflictueuze, intensieve of verbroken relaties. Zie hiervoor ook het werkblad 'Het transcultureel systemisch interview met de levenslijn en het genogram' dat je kunt vinden op de website bij leeractiviteit 6.8.

Stap 1

Teken om beurten met behulp van je medestudent als ondersteunend interviewer je eigen genogram. Het genogram wordt opgebouwd vanuit de eigen positie, zodat de eigen plek in de familie duidelijk is. Vervolgens teken je naar boven (ouders, grootouders), daarna

horizontaal naast de eigen plaats (broers, zusters, man of vrouw, vriend of vriendin) en dan naar beneden (eventuele kinderen en hun relaties).

Stap 2

Bespreek om beurten het genogram aan de hand van het thema dat je centraal wilt stellen en de contextuele vragen die daarbij passen. Maak hiervoor gebruik van het werkblad contextuele vragen dat je ook op de website bij dit hoofdstuk kunt vinden.

Aanvulling stap 2

Meer algemene vragen aan de hand waarvan je de ander over de structuur en cultuur van zijn familie kunt laten vertellen zijn:

Wat is de structuur van de familie?

- Wat springt in het oog bij het bestuderen van het genogram?
- Welke vragen komen spontaan naar boven?
- Wat betekent het voor jou om de ... (bijvoorbeeld oudste of jongste) te zijn?
- Welke positieve aspecten zie je in de familiestructuur?
- Wat betekenden bepaalde faseovergangen zoals migratie, overlijden, geboorte en huwelijk voor jouw familieleden en jouzelf?
- Wat voor veranderingen bracht het teweeg?
- Wie leeft met wie samen? Wie wordt al dan niet buitengesloten?
- Hoe speelt dit nu door?

Wat is de cultuur van de familie?

- Was/is het een open of gesloten gezin/familie?
- Waren/zijn de banden hecht of afstandelijk?
- Was/is het een echt thuis?
- Welke rol speelt religie in het gezin/de familie?
- Welke relaties zijn conflictueus of verbroken?
- Wat is nog meer kenmerkend voor de gezins- of familiecultuur?

Wat heb je overgenomen en ontdekt?

- Naar wie voel je je meer of minder loyaal?
- Wat heb je van hen geleerd in positieve zin?
- Wat heb je van hen aan lastige patronen overgenomen? Bijvoorbeeld op het gebied van werkopvattingen, beroepskeuzes, probleemhantering?
- Herken je bepaalde terugkerende familiepatronen bij jezelf?

Stap 3

Geef om beurten als interviewer (B) na het verhaal van de ander (A) je eigen reacties en bevindingen. In de rol van B kun je je laten leiden door de volgende vragen:

- 1 Welke beelden komen bij jou als luisteraar naar boven?
- 2 Wat valt je op in de tekening?
- 3 Wat klinkt door in het verhaal?
- 4 Wat herken je bij de verteller (A) van de genoemde patronen?
- 5 Wat heb je van deze oefening geleerd voor het werken met een genogram bij cliënten?

Bronnen

Dries, M. & E. Hoffman (2008). *Diversiteit en aandacht. Een handelingskader voor sociale activering*. Nijmegen: Hogeschool Arnhem en Nijmegen.

Jessurun, N. (2010). *Transculturele vaardigheden voor therapeuten: een systeemtheoretische behandelmethod*. Bussum: Coutinho.

Tjin A Djie, K. & I. Zwaan (2016). *Beschermjassen. Transculturele hulp aan families*. Assen: Van Gorcum.